

ਲਗਭਗ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਇਕ ਸਾਰਦ, ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚਕਾਰ ਭੁਖੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦਾ, ਤੇ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖਾਂਗਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਗੁਣੀਜਨ ਰਸ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਸਾਰਦ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੀਲਕੰਠੀ ਇਕ ਵਛੇਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਰਦ ਖੇਡਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡੋਂ ਜਾ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੜਬੜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਨੀਲਕੰਠੀ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਕਿ ਨੀਲਕੰਠੀ ਇਸ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਦ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਇਹ ਵਾਹਨ ਸੀ, ਕਿ ਨੀਲਕੰਠੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਉਸ ਸੁਫਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੀਲਕੰਠੀ ਇਕ ਅਲਕ ਵਛੇਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰਦ ਦੇ ਨਾਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੌਰ ਤੇ ਨੂੰ ਸੁਗਾਤ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ। ਨਾਨਾ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵਛੇਰੀ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰਦ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਖੀ ਵਸੋ" ਬੱਚਿਓ, ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹੋ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੇਗ ਅਤੇ ਹਵਾਵਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿਣ।" ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਨਾਨਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਰੱਖੋਗਾ ਸਾਰਦ ਪੁੱਤਰ?" ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਨਾਮ। ਦੇਖੋ ਨਾਨਾ ਇਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਧੁੱਪ ਵਰਗਾ ਸਫੈਦ ਹੈ ਪਰ ਗਰਦਣ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਨੀਲੀ ਹੈ। ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸਿਰੇ ਨੀਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨੀਲਕੰਠੀ ਕਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਆਪ ਰਖਵਾ ਕੇ ਜੀਮੀ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?" ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਾਰਦ ਨੇ ਨੀਲਕੰਠੀ ਦੀ ਗਰਦਣ ਦੁਆਲੇ ਬਾਹਵਾਂ ਵਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਗਰਦਣ ਉੱਚੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਅਗਲਾ ਸੱਜਾ ਪੇੜ ਪਟਕਣ ਲੱਗੀ। ਨਾਨਾ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ- ਅਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰਦ।

ਕੱਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸਾਰਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਿਸਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਕਿ ਬੋਹੜੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਤਾ ਕਰਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਬਰੀਰ ਕੰਮ ਚੱਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਇਕ ਸਾਰਦ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਅਖਰੋਟ ਲਿਆਈਏ ਤਾਂ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਤੋਲਣ ਵੇਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਛਿੱਲੜ ਸਮੇਤ ਤੋਲਿਆ ਤੇ ਇਉਂ ਛਿੱਲਕੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਵਸੂਲ ਪਾਏ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਥੋੜਾ ਹੈ ਕਿ ਛਿੱਲਕਾ ਵੀ ਖਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਉੱਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚੇ ਗਏ ਸਨ। ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਣਕ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਤੂੜੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੂੜੀ ਸੁਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੂੜੀ ਨਾਲ ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਸੁਟਦੇ। ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਸਾਰਦ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਾ ਕੁ ਵੱਖਰਾ ਸੀ।

ਮਾਪੇ ਸਵਖੜੇ ਉਠਦੇ। ਕੁਝ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਜਿਹੜੇ-ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁਰੋਹਤ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਸਨ, ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੇ। ਪਿਤਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵੱਲ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦਾ। ਮਾਂ ਧਾਰੀ ਚੋਂਦੀ। ਸਾਰਦ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਪਰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮਸਤ ਲੋਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਾਂ ਨਿੱਘਾ ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਪਿਲਾ ਕੇ ਨਾਂ ਕਹਿੰਦੀ, "ਚਿੱਤੀਆਂ, ਮੋਰ, ਤਿੱਤਰ ਬਟੇਰ ਸਭ ਜਾਗ ਕੇ ਕੰਮੀ ਕਾਰੀ" ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਵੀ ਉਠ ਸਾਰਦ ਪੁੱਤਰ। ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ ਗਲਹਿਰੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਝਿੜਕਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਜਾਗੇ ਨਹੀਂ।"

ਪਰ ਵੁਟਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਤਾ ਬਲਦਾਂ ਗਲ ਹਲ ਪੰਜਾਲੀ ਪਾਕੇ ਖੇਤ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਾਰਦ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਨਿਕਲਦਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੁਹਣੀ, ਦਰੱਖਤਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਉਤਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਨਿੱਕਾ ਸਾਰਦ ਆਪਣੀ ਵਛੇਰੀ ਨੂੰ ਚਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਤੂੰ ਨਿਅੰਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਰਦ। ਹੁਣ ਖੇਤ ਰੋਟੀ ਲਿਜਾਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਹ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆ ਕੇ ਆ।" ਕਾਵਾਂ ਗੁਟਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਦਾ ਰੰਮੋਰੋਲਾ ਕੰਮੀ ਲੱਗੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਥੱਕਣ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ" ਸਾਰਦ। ਤੇਰੇ ਬਾਕੀ ਹਾਣੀ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਦੇ ਹਨ ਪੁੱਤਰ। ਤੇਰਾ ਚਾਚਾ, ਜਿਹੜਾ ਪਾਲੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਹਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸਦੀ ਭਾਂਡੂ ਪਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇ, ਅੰਨ ਧਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ।" ਸਾਰਦ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਫਟਾਕ ਨਾਹ ਕਰਕੇ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾ ਲਵੇ ਪਰ ਉਸਨੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾਕੇ ਇਸ ਲਈ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਨੀਲਕੰਠੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਚਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਿਹੜਾ ਪਾਲੀ ਸਾਰਦ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਰਲਾ ਕੇ ਚਾਰਦਾ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਪੁੱਛਾਣ। ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੂੰ ਕਦੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਸਾਰਦ?"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ? ਕਿਸ ਦੇਵ ਦਾ? ਕਿਸ ਗੱਲ ਲਈ? ਮਾਂ ਵੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਫਾਲਤੂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਸਭ। ਜੇ ਦੇਵਤਾ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਵੀ ਪੁੱਛਾਣ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹੀਂ ਸਾਰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਸੁਖ ਪਾਏਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਘੱਟ ਹਾਂ? ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜੀ ਕੁ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਪਤਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ? ਜੇ ਉਸ ਕੋਲ ਸੋ ਮੱਝਾਂ ਗਾਵਾ ਵੀ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਵੀ ਨਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਤੇਜ਼ ਦੌੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਤਿੱਖਾ ਤੈਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।" ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰੇ ਜਿੰਨੇ ਬੇਰ ਅਤੇ ਚਿੱਥੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਉਹ।" ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਖਾ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੋਣਾ ਪਰ ਆਪ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਖੁਆ ਪਿਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਮੰਦਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਂ ਖਾਣ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ- ਅੱਜ ਦੇਵਤਾ ਬਿਮਾਰ ਹੈ ਮਾਂ ਜੋ ਖਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕੁੱਝ? ਮਾਂ ਝਿੜਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।"

ਫਿਰ ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਣ ਆਖਦਾ ਦੌੜ ਸਾਰਦ। ਦੌੜ ਅਹੁ ਦੇਖ ਵਹਿੜਕੀ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ।" ਸਾਰਦ ਮੋੜਾ ਲਾ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਆਖਦਾ, "ਗਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਸੋਖੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਜਾਈ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ਸਾਨੂੰ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿੰਦਾ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਸਾਡਾ ਨੱਗਰ-ਦੇਵ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਤਕੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਭਲਾ ਤੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਾਰਦ?

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਘਿਉ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨਾ ਤਕੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਘੜੇ ਘਿਉ ਦੇ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਹਰ ਰੋਜ਼।

ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਨਗਰਦੇਵ ਉਪਰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਥੋੜੇ ਕੁ ਚਾਵਲ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਦ ਹੱਸ ਪਿਆ- "ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕਿ ਬੇਸਕ ਫੁਸਤੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਢਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਨਗਰ-ਦੇਵ ਨੂੰ ਤੂੰ ਇਕ ਚੀਚੀ ਨਾਲ ਢਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇਖਕੇ ਇਹੋ ਹਿਸਾਬ ਬਣਦਾ ਹੈ।"

"ਸਾਰਦ, ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ?" -ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਹੋਰ ਕੀ ਲੱਗੇਗਾ ਸਾਨੂੰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ? ਸਰਾਪ ਲੱਗਣਗੇ ਜਾਂ ਪਾਪ ਲੱਗਣਗੇ। ਅੰਬ ਬੈਠਾ ਲੱਗਣਗੇ ਸਾਨੂੰ? ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਜਰੂਰ ਲੱਗਣਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਦੇਵਤੇ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਭੰਨਦੇ। ਮੁਫਤ ਦਾ ਮਾਲ ਛਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਭ ਕਿਸਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਪੁੱਛਾਣ।

ਇਕ ਦਿਨ ਵੱਟ ਉਪਰ ਖਲੋਤਿਆਂ ਸੋਟੀ ਉਪਰ ਠੋਡੀ ਟਿਕਾਈ ਪੁੱਛਾਣ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, " ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਾਰਦ ਕਿਉਂ ਹੈ ਭਰਾ? ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਾਰਦ ਰੱਖਿਆ। ਸਾਰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- "ਸਰਦੀਆਂ ਦਾ।" ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਜੰਮਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਪੁੱਛਾਣ, ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰਦ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਸੀ? ਕੋਇਲ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਨੀਲਕੰਠੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹਨ। ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਇਲ ਦਾ ਤੇ ਨੀਲਕੰਠੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚੱਲੀ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ।" ਦੋਵੇਂ ਠਾਠ ਨਾਲ ਹੱਸਦੇ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮੋੜਾ ਲਾਉਂਦੇ।

ਸਾਲ ਬੀਤੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਜੇ ਵਾਹੇ ਖੇਤ ਦੀ ਸਿਲਾਬੀ ਮਿੱਟੀ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਬੁੱਢਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜੁਆਨਾ ਦੀ ਅਕਲ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਦੀ ਹੈ ਸਾਰਦ। ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਮੱਝ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਗਲ ਤੁੜਾ ਕੇ ਚਰੀ ਵੱਲ ਦੌੜੀ ਤਾਂ ਮੱਝ ਲਿਆਂਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਅੱਧਾ ਸੰਗਲ ਟੁੱਟਿਆ ਉਥੇ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਅੜੀ ਸਾਬਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਦੀ ਗਰਦਣ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਅੜੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਸੰਗਲ ਟੁੱਟ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ ਸਾਰਦ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਇਸਦਾ।

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਜਿਹੜੀ ਅੜੀ ਟੁੱਟੀ, ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਵਲੋਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿੱਸ ਜਾਂਦੀ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਟੁੱਟੀ ਅੜੀ ਉਸ ਟੋਟੇ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਜਿਹੜਾ ਮੱਝ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਦਾ ਸੀ। ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਮੱਝ ਦੇ ਸੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉਹ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਟੁਕੜਾ ਵੀ ਡਿਗ ਪਿਆ ਕਿਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਟੋਟੇ ਸਾਬਤ ਹਨ। ਟੁੱਟੀ ਅੜੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਗਈ ਤਾਂ ਗਈ ਸਮਝੋ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ- ਤੂੰ ਅਕਲਮੰਦ ਹੈ ਸਰਦ।

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਿਆਣੇ ਹਨ। ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋ ਵੱਡੇ ਕਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਪਾਹ ਇਕੱਠੇ ਨੇ ਚੁਗ ਲਈ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕੁੱਗ ਭਰ ਕੇ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਬਦਲੇ ਬਦਾਮ-ਗਰੀ ਮੰਗੀ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਲੱਧ ਭਰ ਕੇ ਗਰੀ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੁੱਛਾਣ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਖਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਛਾਣ ਅਪਣੀ ਭੁਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਕਈ ਦਿਨ ਨਾ ਪਰਤਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਰੀ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਟੋਟੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਆਲੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੀੜੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਤਾਰ ਉਸ ਆਲੇ ਵਲ ਆ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਛਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗਰੀ ਮੈਂਜਾਂ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਪੋਟਲੀ ਚੁੱਕੀ ਤਾਂ ਚੋਥਾ ਕੁ ਹਿੱਸਾ ਗਰੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਝੜ ਖਾ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ- ਚਲੋ ਮੇਰੀ ਗਰੀ ਮੈਂਜਾਂ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਪੋਟਲੀ ਚੁੱਕੀ ਤਾਂ ਚੋਥਾ ਕੁ ਹਿੱਸਾ ਗਰੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਝੜ ਖਾ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ- ਚਲੋ ਜਿੰਨੀ ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਉਹੀ ਬਚਣੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੁੱਛਾਣ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਪਤਾ ਉਹ ਕਦੋਂ ਆਏਗਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਗਰੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਚਬਾਈ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਕੋੜੀ ਕਿ ਦੌੜ ਕੇ ਬੁੱਕਣ ਗਿਆ। ਕੁਰਲੀ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕੀਤਾ। ਨਿਕੀ ਨਿਕੀ ਦੰਦੀ ਵੱਢ ਕੇ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ ਗਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋੜੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਮਿੱਠੀਆਂ ਗਰੀਆਂ ਕੀੜੀਆਂ ਖਾ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੋੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੰਦੀ ਵੱਢ ਕੇ ਵੀ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਘਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਹੜੀ ਵਸਤ ਖਾਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ। ਮਿੱਠੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਥਰੀਕ ਕੱਪੜੇ ਵਰਗੇ ਖੂਬ ਖੋਲ ਵੀ ਬਚੇ ਪਏ-ਸਨ- ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਸਫੈਦ ਹਿੱਸਾ ਖਾਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਦਾ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਜਿੰਨਾ ਸਿਆਣਾ ਆਪਣੇ ਅੱਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ।

ਪਿਤਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਹੁਣ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਸਾਰਦ। ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਾਮੇ ਦੇ ਕਾਮੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਕੀ ਪਤਾ ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਵਿੱਦਿਆ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ। ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਠਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨ ਬੜਾ ਇੱਜਤਦਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਹਲਵਾਹਕਾਂ, ਕਾਮਿਆਂ, ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਣ। ਕੀ ਪਤਾ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਦੇਵਤੇ ਕਿਪਾਲੂ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣ ਸਾਰਦ।

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਜੋ ਆਗਿਆ, ਪਿਤਾ ਜੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਾਰਦ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਉਂਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡਣ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮਾਂ ਨੇ ਨਾਂ ਹਾਂ ਕੀਤੀ, ਨਾਂ ਨਾਂਹ। ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਏ ਕਿ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਏ... ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕੀ ਕਰੇ। ਉਹ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਕੰਮਕਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਅਨਾਜ ਵਿਚੋਂ ਰੋੜ ਚੁਗਦੀ ਚੁਗਦੀ ਨੇ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਚਲੋ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਦ ਬਿਨਾ ਕਈ ਦਿਨ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਕਿਹੜੀ ਮਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਰੋਣ-ਧੋਣਪਿੱਛੋਂ ਚੁਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ? ਇਸ ਨੇਕ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ... ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਕਾਰਜ ਹੈ।

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਸਾਰਦ ਤਾਂ ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਜਲਦੀ ਸੌਂ ਗਿਆ ਪਰ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਸੌਂ ਨਾ ਸਕੇ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਮਾਂ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠੀ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਸਾਰਦ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬਿਨਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਪੁਰੋਹਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਕਈ ਸਾਲ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।" ਪਿਤਾ ਜੇ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਸਖ਼ਤ ਜਾਨ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗਲ ਸਾਫ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ- ਸਾਰਦ ਆਮ ਮੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਦੇਵਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਦਇਆਵਾਨ ਹਨ। ਕੀ ਪਤਾ ਉਹ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਪਤਾ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਸਾਰਦ ਦੀ ਮਾਂ।"

ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਤਾਜੀ ਮਿਟੀ ਗੁੰਨ ਕੇ ਗੋਲ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਸਕਲ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਬੋੜੀ ਕੁ ਧਰਤੀ ਲਿੱਪੀ। ਇਕ ਕੋਰੇ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਆਟਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਗੁੜ। ਇਕ ਬੱਕਰੀ ਘਿਉ ਦੀ ਭਰ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਾਜੇ ਲਿਪੇ ਘੇਰੇ ਉਪਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਫਿਰ ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ। ਸਰਘੀ ਵੇਲੇ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਗਠੜੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਦੋਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਾਂ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੁੜ ਜਾਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ- ਉਥੋਂ ਕੁ ਤੱਕ। ਆਥਾਈ ਦੀ ਜੂਹ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਰਦ ਨੇ ਮਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਏ। ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਤਾਂ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਅਸੀਸਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਇਕ ਕੰਨੀ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਦਬਾਈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਰਦ ਦੀ ਪਿੱਠ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭੰਡੀ ਦਾ ਇਕ ਮੋੜ

ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰਦ ਨੇ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਸਾਰਦ ਦੀ ਮਾਂ ਧੀਮੀ ਤੌਰ ਤੁਰਦੀ ਘਰ ਪਰਤੀ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਚੁਗਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਇਉਂ ਬੁਝਬੁਝਾਈ- "ਮੇਰਾ ਸਾਰਦ। ਸੁਹਣਾ ਸਾਰਦ। ਚੰਦਨ ਦਾ ਇਹ ਬੂਟਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਰ ਮਹਿਕਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਕਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗਾ ਓ ਮੇਰੇ ਸਾਰਦ ਬੱਚੇ? ਜਦੋਂ ਆਏਗਾ ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਵਾਂਗੀ।" ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਛੱਲੀਂ ਰੋਈ।

"ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਕਿਸ ਰਿਸ਼ੀ-ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਪਿਤਾ ਜੀ?" ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰਦ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਪੁੱਤਰ। ਤੁਰਦੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਗ ਡੰਡੀਆਂ ਉਪਰ ਤੁਰਦਿਆਂ ਤੁਰਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ੀ ਦਿੱਸਿਆ ਉਥੇ ਰੁਕ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰਨ ਗਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਨੇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਵਿਦਵਾਨ। ਜੇ ਇਹ ਨੇਕ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਥੇ ਸਭ ਪੂਜਨੀਕ ਹਨ ਜੰਗਲ ਵਿਚ।"

ਇਉਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਪਰ ਗੰਢੜੀਆਂ ਚੁਕੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਡੰਡੀ ਉਪਰ ਸੀ ਪਰ ਸਾਰਦ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਪਿਤਾ ਦਾ ਘੁੱਟ ਕੇ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਰੋਕਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਨੇੜੇ ਉਂਗਲ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ ਦੇ ਕੇ, ਬੜੀ ਦਬੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ- ਅਹੁ ਦੇਖੋ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਉਧਰ ਦੇਖੋ। ਅਹੁ ਰਿਹਾ ਮਹਾਤਮਾ।"

ਪਿਤਾ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਰਦ, ਜਿਵੇਂ ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਛੁਪਿਆ ਤੇਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੱਭ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਤ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਧਰ। ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਫਿਰ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ।"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਇਹ ਸਭ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿਖਾਂਗਾ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਿਵੇਂ ਦਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਚੀਤੇ ਵਾਂਗ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਪੋਢੂਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਭੁੱਲਣ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਸਾਰਦ। ਘੱਟ ਬੋਲੇਗਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੇਵੇਂ ਜਣੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੁੱਜੇ। ਸਿਰਾਂ ਉਪਰੋਂ ਗੰਢਾਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉਪਰ ਰੱਖੀਆਂ ਤੇ ਜੋੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਏ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਇਹ ਸਾਰਦ ਹੈ ਬਾਬਾ। ਅਗਿਆਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀ ਲਾਉ। ਕੀ ਪਤਾ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਇਹ ਸਿੱਖ ਹੀ ਜਾਏ ਮਹਾਰਾਜ।"

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ- ਸਾਰਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪੁੱਤਰ?

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆਂ ਸਾਂ, ਸੋ ਸਾਰਦ ਕਹਾਇਆ।

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਪਰ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਵੀਣਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰਦ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪੁੱਤਰ। ਬੜਾ ਗਜ਼ਬ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ, ਬੜੀਆਂ ਮਹੀਨ ਧੁਨਾ ਵਾਲਾ ਮਿੱਠਾ ਸਾਜ਼। ਦੇਵਤੇ ਇਹੀ ਸਾਜ਼ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਸਿੱਧਾ ਪਿੱਛੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਤਾਂ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਗੋਲ ਕਰਕੇ ਬਣਾਈ ਪੀਪਨੀ ਹਾਂ ਕੇਵਲ। ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਸਾਰਦ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਇਥੇ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਕਠੋਰ ਹੈ ਸਾਰਦ। ਪੀਣ ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਹਨ। ਵੱਧ ਸੋਣ ਤੇ ਵਧ ਬੋਲਣ ਉਪਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਿਸ਼ੀ ਜਨ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਭੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੂੰ ਰਹਿ ਸਕੇਂਗਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ?"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਮੈਂ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਦਾ ਚਾਰਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਮੈਂ ਪੱਚੀ ਗਾਵਾਂ ਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ। ਜਿਹੜਾ ਪੱਚੀ ਗਾਵਾਂ ਚਾਰ ਲਵੇ, ਉਹ ਪੰਜਾਹ ਰਿਸ਼ੀ ਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਥੇ ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰਿਸ਼ੀ ਹਨ ਮਹਾਰਾਜ?"

ਰਿਸ਼ੀ ਹੱਸ ਪਿਆ ਪਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਘੂਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ- ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀਆਂ ਸਾਰਦ। ਰਿਸ਼ੀ ਪੂਜਨੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਅੱਜ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਆਪਾਂ? ਅਜੇ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੂਣੀ ਦੀ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟਕੇ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਕਰਕੇ ਚੰਡਣਗੇ ਬਾਬਾ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਬੋਲ ਸਿਧੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਆਪੇ।

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ- ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਾਢ ਕਰੇਂਗਾ ਪੁੱਤਰ?

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਵਾਂ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਛੱਡ ਦੇਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵੱਛਰੂ ਕੱਟਰੂ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਜ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਵੱਛਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹੁਣੇ ਗਾਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਵਾਂ ਮੱਝਾਂ ਏਨੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਰੱਜ ਕੇ ਛਾਵੇਂ ਥੋਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਹਾਲੇ।

- "ਕੀ ਤੂੰ ਕਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵੀ ਸੁਣੇ ਹਨ ਸਾਰਦ?"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕੋਈ ਗੱਲ। ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਹਣੇ ਲਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਰੱਜੀਆਂ ਪੁੱਜੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਛਾਵੇਂ ਥੋਠੀਆਂ ਉਗਾਲੀ ਕਰਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਪਰ ਇਥੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦਿਨ ਬਗੈਰ ਕੁੱਝ ਖਾਧਿਆਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪੁੱਤਰ। ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ ਇਥੇ। ਔਖਾ ਹੋਇੰਗਾ ਬਹੁਤ।

ਪੁੱਤਰ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਬੋਲਿਆ- ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ, ਪਰ ਹਠੀ ਤਕੜਾ ਹੈ ਇਹ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਵਛੇਰੀ ਦੇ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਉੱਚੀ ਦੇ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ - "ਨੀਲਕੰਠੀ", ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੀ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਚਟਦੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੌੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਟਕਦੀ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਔੜ ਲੱਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਔੜ ਕਿ ਇਕ ਦਾਣਾ ਘਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਸੋਦਾਗਰ ਗੱਡਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਵੇਚਣ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਝ ਗਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਨੀਲਕੰਠੀ ਮੰਗ ਲਈ। ਸਾਰਦ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਇਸਨੂੰ ਮਨਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੱਟੇ ਅਸੀਂ ਅਨਾਜ ਲੈ ਲਿਆ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਇਆ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ, ਦੋ ਦਿਨ, ਜਦੋਂ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਧੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਦ ਆਖੀ ਗਿਆ- "ਇਹ ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨੀਲਕੰਠੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨੀਲਕੰਠੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਪਾਪੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।" ਇਹ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਥੋਰ ਖਾ ਲੈਂਦਾ, ਗੰਨੇ ਚੂਪ ਲੈਂਦਾ, ਗੋਹਲਾਂ ਖਾਂਦਾ, ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ। ਪਰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ, ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਪੱਕ ਕੇ ਅੰਨ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਇਸ ਨੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ।"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਰੋਸ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ- ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੀਲਕੰਠੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਦੇ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਕਦੀ ਨਾਮ ਲਿਆ ਮੁੜਕੇ? ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਹਲ ਸੋਦਾਗਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਸੀ ਉਹ। ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਸੁਦਾਗਰ ਨੇ ਨੀਲਕੰਠੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬੇਰੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਆਖਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਮਹੀਨੇ ਜੇ ਮੈਂ ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ। ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਕ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਤਦ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿ ਸਰਦੇ ਸੀ ਜੇ ਨੀਲਕੰਠੀ ਬਚੁਲੇ ਅਨਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਨੀਲਕੰਠੀ ਬਗੈਰ ਮਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੁੱਛਾਣ ਮਿੱਤਰ ਮੇਰੇ ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਲ ਨਾਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬੋਲ ਹਨ। ਮੈਂ ਨੀਲਕੰਠੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਛੇੜੀ ਹੈ?" ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਾਰਦ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਹੱਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਨਾ ਥੰਮੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰਦ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ- ਕਿਸਾਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਦਾਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅੰਨ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਘਾਹ ਖਾ ਲਵੋ, ਨੰਗੇ ਰਹਿ ਲਵੋ, ਪਰ ਜੇ ਸੋਦਾਗਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨੀਲਕੰਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਪਾਸ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਥੇ ਆ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਏ ਨਵੇਂ ਅਤਿਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਗੋਰੋਚਨ ਹੈ ਸਾਰਦ ਪੁੱਤਰ। ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਛੋਟੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਵੀ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਿਸ਼ੀ ਪਾਸ ਤੈਨੂੰ ਭੇਜਾਂਗਾ।"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਸੈਂਕੜੇ ਦੇਸਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜੀ ਛੁਪਦਾ ਫਿਰੇ ਬਾਬਾ, ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਛਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਾਰਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ ਗੋਰੋਚਨ ਦੇ ਚਰਨਾ ਉਪਰ ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ- ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਹਿਤ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਪਤਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਵੈਸੇ ਹੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਹੋ ਬਾਬਾ ਜੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੀਖਿਆ ਦਿਉ।

ਗੁਰੂ ਗੋਰੋਚਨ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਤੌਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਅਤਿਥੀ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਵਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅਤਰੀ ਨੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਜੀ ਤੇ ਗਾਰਗੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੋ ਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਮੰਤਰਣ ਦੇਣਾ।"

ਸੰਧਿਆ ਤੱਕ ਸਭ ਆ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮੰਗਲ ਹੀ ਮੰਗਲ ਸੀ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਆਸਣਾ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਰੋਚਨ ਬੋਲੇ- ਹੇ ਪੂਜਨੀਕ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਦੀ ਪੂਛ ਤਕਦੀਰਾਂ ਬਦਲ ਦੇਵੋ, ਹੇ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵਿਦਵਾਨੋ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀਓ, ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਅੱਜ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕ ਅਥੇਧ ਬਾਲਕ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਦਬਾਈ ਅਨੇਕ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਗਏ ਤੇ ਅਨੇਕ ਤੁਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਆਓ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸੁਣੀਏ।"

ਗੋਰੋਚਨ ਨੇ ਸਾਰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਿਠਾ ਕੇ ਹੌਲੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ- "ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਨੀਲਕੰਠੀ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸ ਪੁੱਤਰ।"

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ ਨਾ ਸੁਣੋ। ਉਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਸ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਦਿਖਾ ਸਕਿਆ ਜੋ ਉਹ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਅਪਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਮਹਾਰਾਜ।

ਗਾਰਗੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ- ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਦ? ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਰੰਗ ਰੂਪ ਸੀ ਉਸਦਾ?

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਬਰਫਾਨੀ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤਾਂ ਲੜੀ ਵਰਗਾ ਸਵੈਦ ਰੰਗ ਸੀ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਉਪਰਲੇ ਨਿਰਮਲ ਆਕਾਸ਼ ਜਿਹੀ ਉਸਦੀ ਗਰਦਣ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹਾਂਸਾਗਰਾਂ ਵਰਗੀ ਨੀਲੰਤਣ ਸੀ। ਬਸ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਪੁੱਛੋ।

ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਨੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ- ਕੀ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਛੁਹਿਆ ਵੀ ਸੀ ਕਦੀ?

ਸਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਛੁਹਿਆ? ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਸਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਜਾ ਚੰਬੜਦਾ ਸਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਫਿਰ ਸਾਰਦ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਗੋਰੋਚਨ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ- "ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਵਿਦਵਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨੀਲਕੰਠੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਰਦ ਜੋ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸੁਹਣਾ ਵਰਣਨ ਕਰੇ। ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਰੋਦ ਸਿਖਾਵਾਂਗੇ ਪਿਆਰੇ ਸਾਰਦ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਸਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਗਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਕੁੱਝ ਦੇ ਖ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਆਮ ਖਾਸ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਸਾਰਦ ਪੁੱਤਰ।"

ਨੀਲਕੰਠੀ ਇਕ ਘੋੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਟਾ ਵਟਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਮਰ ਅਨੰਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜਨਸਾਰ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕੇਵਲ ਸਾਰਦ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਹੇ ਸੱਜਨੋ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ। ਆਓ, ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਨੀਲਕੰਠੀ ਰਖਵਾਇਆ ਸੀ।"

ਸਾਰਦ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਸੁਧਾਕਰ ਜੀ ਬੋਲੇ- "ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਸਾਰਦ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ- ਨਾ ਉਸਦੀ ਨੀਲਕੰਠੀ ਕਦੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਸਭ ਮਿਥਿਆ ਹੈ।" ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਜੀ ਬੋਲੇ- "ਭਾਈਓ ਮਿਥਿਆ-ਪਾਤਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਸਾਰਦ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿਥਿਆ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਨਾ ਕਦੀ ਬਣੀ ਨਾ ਬਣੇਗੀ।"

ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਕਥਾਕਾਰ, ਸਾਰਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚੱਲੇਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਕਹਿਣਗੇ ਸਾਰਦ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੀਂ ਕਿ ਫਿਰ ਸਾਰਦ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਮੰਨਣਗੇ ਕਿ ਸਾਰਦ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਪੁੱਤਰ ਕਦੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ ਨੀਲਕੰਠੀ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਆਓ ਨੀਲਕੰਠੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਪਾਠ ਕਰੀਏ।